



ГАЗЕТА ВЫХОДІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 50 Н. ФЭН.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN
„LA PATRIE”DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG
„DAS VATERLAND”THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER
“THE FATHERLAND.”

№ 11-12 (345-346)

25 сакавіка 1957 г.

ГОД ВЫДАННЯ 11

1918 —

25 Сакавіка

— 1957

Сіла беларускай нацыянальной ідэі

ДА 39-А ГАДАВІНЫ АБВЕШЧАНЬЯ ДЗЯРЖАУНАІ НЕЗАЛЕЖНАСЦІ БЕЛАРУСІ

Гісторыя народаў і чалавецтва паказала, што толькі такія ідэі бываюць узапраўдныя вялікія, запладняючыя і нязыншчальныя, якія абаўпраоца на цвёрдым духовым асновам і адказваючыя жыццёвым датрэбам і імкненням народных масаў. І наадварот, усякага ідэі, што не маюць пад сабою глыбокага маральнага грунту й якія могуць пацягнуць за сабою масы, асуджаныя на хутчэйшае або паваленінейшое адміранье.

Уся гісторыя беларускага нацыянальнага адраджэння зьяўліенца незалежным і найлепшым доказам, што беларуская нацыянальная ідэя, у імя якой і для якой адбываўся ўесь наш адраджэнскі, а пазынь вызвольныя працэс, належыць усёці да першага катэгорыі ідэяў. Уцягнутыя натуральнымі ходам жыцця ў працэс нашага нацыянальна-вызвольнага руху і аўтаматычна спаўночныя нацыянальныя абавязкі, якіх не здаёт сабе справы з таго, якія вялікай і магутнай духовай сілай была я ёсьць беларуская нацыянальная ідэя. Каб зразумець гэтую єйную веліч і магутнасць, трэба глянуць на беларускі нацыянальна-адраджэнскі й нацыянальна-вызвольны працэс з гісторычнага перспэктыўы і перш за ўсё браць пад увагу ўсётыя гісторычныя ўмовы, у якіх пачынаўся наш адраджэнскі рух.

Беларускі народ, пасыя свайго буйнага росквіту, славы й магутнасці ў эпоху ўздэльных фэудальных беларускіх княстваў і асабліва ў эпоху найвялікшага росквіту Вялікага Княства Літоўскага, у XVII і XVIII ст. апінуся на дне ўсебаковага заняды. Ён стаўся сацыяльна прыгнечанай, палітычна паніявленай і нацыянальна нісьведамай этнографічнай масай. Яму пагражала наўхільная нацыянальная съмерць.

Калі ў пачатку XIX ст. пачынаецца нацыянальнае адраджэнне паніявленых народаў Эўропы, у тым ліку і народу, паніявленых царскай Расеяй, дыкі беларускі народ меў найгоршыя спасіці сябе з іншых народаў умовы для свайго адраджэння і напаткыў на найцажкіе перашкоды на сваім адраджэнскім шляху. Некалькі параўнаныні ў іншімі паніявленімі народаў царскай Расеі наўлемі нас пераканаоць аб гэтым.

Наибольш трагічным для беларускага народу было тое, што ён напярэдадні свайго адраджэння быў пойнасці ўжо страпіцца традыцыю сваіх мінулых славы й магутнасці, якія з гэтага традыцыі чэрпаць нацыянальных сілай, якія меў магчымасць на ейнай культурнай базе тварыць і развязаць сваю новую нацыянальную культуру. Парваўшы нітку традыцыі, усё мусіў пачынаць ад пачатку. Навет сваю літаратурную мову пачаў у XIX ст. тварыць ад самага пачатку, на базе народных гаворак, якія гле дзяюць на тое, што ў XVI ст. меў высака ўдасканаленую сваю літаратурную мову.

Інакш было ў іншых народаў царскай Расеі. Прыкладам, украінскі народ, які, праўда, таксама парваў традыцыю сваіх славы історыі Kiejskaje Ruci, але, распачынаючы працэс свайго нацыянальнага адраджэння, чэрпаў духовыя сілы яшчэ зь незабытага традыцыі казацкіх рухаў XVII ст. Народы каўкаскія не патрабавалі зусім нацыянальнае адраджэнца,

некаторыя з іх былі яшчэ зусім нядаўна заваяваныя Расеяй, а некаторыя як раз у гэтым часе ды і цімат яшчэ пазней мелі сваю дзяржавную незалежнасць. Яны ў гэтым якраз часе вялікі гэраічнае змаганье за захаванье свае незалежнасці і толькі пазней былі пераможаныя. Сярод гэтых народаў ня перарвалася пітка нацыянальнае традыцыі й ніколі не занікала нацыянальная съвадамасць і нат нацыянальная актыўнасць.

Другой гісторычнай трагедый беларускага народа быў ягоны рэлігійны падзел і поўнае выкарыстоўванне абодвых ягоных веравызнаній у якасці аружжа дзеля ягонае днонацыяналізацыі: праваслаўя, як аружжа русыфікацыі, а каталіцтва, як аружжа паліянізацыі. Спасіці сярод усіх варожых беларускаму народу сілай адну з найганебнейшых аянтынародных ролей эдыграля праваслаўная канёчная царква з аднаго боку, і польскі або спалінізаваны каталіцкі касцёл з другога. Не дарма тады Якуб Колас у сваім «Сымоне Музыку» пакінуў нам найбольш жахлівае, але гісторычна праудзівае съцверджанье:

Родны край! У Божа імя,
У чэсьце касцёла і царквой
Паміж дзеткамі тваімі
Многа лепла камніёў;
Многа вышила трасціны —
Меч, агонь зьнічалі край:
З двух бакоў «айцы» дубінай
Заганялі нас урай!
Кроў лілася ручаямі,
Зрада чорная расла,

Уладзімер Дудзіцкі

Дваццаць пяты

Ні сіла наймітаў, ні блуд, ні зводы змоўнягі зганаўці славы колішній у час дрыготкі: упісаныя яна у схоў тугіх тамоў гісторыі крыўёй гарачай продкаў.

Гартаем сянянія ўсё мы сівізну балон, — адваігі, мужнасці — гады пакут ня засыцьця. Таго, здабыта што, ня звабіць у палон нат сіла найвялікшага напасці.

У громе сянянішнім зноў пошчак даўніны стралой імчыцца, не шчапаеца, тужае. Гудуць над краем змораным званы, гудуць над усясьветным полылем пажару...

I згадкі з пошчакам імчыць мяне туды (віеци мройны тор гадоў пражытых), дзе тхнелі роднаю крыўёй дзядоў съяды, дзе межы роднага съязымі бацькоў ablity.

Да съкібаў, да ралыў зямлі рудой прыляж, услухайцца ў таемны ейны плач, гаворку, — Дрыжыцца, усланая касцьцімі братоў, зямля, у дыме захлынаючыся горкім.

Тугі душы, журбы — ніяк не разгайдаць: ўсплываюць болю даўкага жывыя адгалоскі... «...жыцьцё за прышласць нашу аддаў славуты сын — дыктатар Каліноўскі»...

Што напамі і ксяндзэмі
У сэрцы кінuta была.
І ціпер над намі, брацьце,
Яшчэ ў сіле той раздор —
І папоўская закляцце,
І ксяндзоўскі нагавор.

Гэтак рэлігія, пакліканая адзыграваць сярод людзей шляхотную ролю, у сілу нягоднага выкарыстання яе для ініх і праступных мэт, сталася для беларускага народа адным з найвялікшых наўчыццаў. І гэта ў той час, калі, прыкладам, музулманская рэлігія цюрскіх народаў Расеі была і ёсьць бадай наймагутнайшым нацыянальным фактам. Падобна сярод летувіскага народа каталіцкай касцёлісткай быў адным з наймагутнейшых апорышчай ягонага нацыянальнага адраджэння.

Трэйці, але на менш вялікай трагедый беларускага народа быў тое, што ён, у сілу цэлага рэлігійных фактараў, страціў сваё запраўднае нацыянальнае імя. Здавалася-б гэта факт чиста вонкавага значання, тым на менш для нашага народа ён прынёс неабіцяччына шкоды. Яшчэ на зары нашага нацыянальнага адраджэння — на пачатку і ў першай палавіне XIX ст. розныя нацыянальныя назовы былі трансформаваны да нашага народа: назоў з эпохі ўздельных княстваў Крывічы, які ў той час з пляменнага назову паступова рабіўся назовам агульна-нацыянальным; Ліцьвіны — наш агульна-нацыянальны назоў з эпохі Вялікага Княства Літоўскага ската; Беларусы — назоў найнейшайшы, раней наведамы, ціпер націданы нашаму Навег яшчэ й сянянія многія выдатныя

народы, якія падаюць на падставе гісторыкі Захаду ўтасамліваючы Вялікое Княства Літоўске з сянянішнім маленькай Летувай. На гэты недарэчны блытнанне сквапна спэціялюючы таксама савецкія і польскія гісторыкі, каб, прыпісваючы Вялікага Княства Літоўскага Жмудзінам або, як мы іх сільны часці называём, Летувісам, «давесці» агульна-слáўнай гісторычнай мінуўшчыны ў беларускага народа. І толькі наўмысілі гісторыкі, што агульна-вынучаны Вялікое Княство Літоўске, якім жыў нарада на сілагі і саўнічанію блескуючую беларускасць гэтага Княства.

Накінуты нашаму народу ў русыфікацыйных мэтах нацыянальны назоў «Беларус», прынес нам наўмысіліе іхніх гісторыкі, ше і ў разуменіні несвядомых Вялікіх, і ў перакананыні чужынцаў утасамліваў нас, як «русаў», хоць сабе я «белых», з Рассейцамі, а для гэтых апошніх падмацоўваў іхнія імпэрыялістичныя пасяганні на Беларусь.

*
Эта толькі трох, найвялікшыя ў сянянішніх часах перашкоды, што стаялі на шляху нашага нацыянальнага адраджэння і ставілі нас у беспараннай горшошы падажынне, якога я наведалі іншыя народы, панявленыя царскай Расеяй. Але было яшчэ й шмат іншых, таксама спэціялюючы беларускіх, перашкод і цяжкасцяў. Усе яны стваралі такое падажынне, якое предстаўляла беларускі народ на поўную нацыянальную съмерць. Аб тых жудасных часах Беларусі прарок нашага нацыянальнага адраджэння Янка Купала пазыўнічае: «Сталі народ і ты стала, і ворагі верылі, І дзялілі цябе, ўсімі мерамі мерылі, — што ламерла ўзы ты, — не адзін так казаў чалавек, — Што пішто не разбудзіць цябе, што заснуда навек».

Але восі у XIX ст., калі завітаў Вялікі Народу, і беларускі народ падае свой голас жыцьцю. І для нас пачынаецца нацыянальнае адраджэнне. Спачатку вельмі наўсмеалае, бо толькі ў галіне культуры, калі першыя пачынальнікі адраджэння начале з Дунін-Марцінкевічамі пачынаюць пісаць для народа ў народнай мове, маючы перад сабой галоўна выхаваўчыя дыдактычныя мэты. Пазыўнічае, у канцы стагоддзя выступае Багушэвіч, і, апрача нара��ання на сацыяльную несправядлівасць, сярод беларускага народа, кідае ўзялікі лёзунгі. Наймагутнейшы з іх: «Беларусы, не пакідайце мовы нашай беларускай, каб на ўмерлі — стаўся адным з найбльш баўных лёзунгаў нарадага нацыянальнага адраджэння і на страце».

Маючы за сабой ужо гэту юныцкую традыцыю, пасля 1905 году пачынаецца слáўнай ў нашай історыі пара беларус-

(Заканчэнне на 2-ой бачыне)

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAČKAUSCZYNA“ („VATERLAND“)

Herausgeber: Wladimir BORTNIK

Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Bačkauszcyna“ („Das Vaterland“), (13 b) München 19, Schlossfach 69.

Druck: „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 8, Rosenheimer Str. 46 a
Ці а і : Нямеччына: на год — 14, — м. 6-цаў — 7,50 м.; 3 м-цы — 4,25 м.;
ЗША і Канада: на год — 8, — д.; 6-цаў — 4,50 д.; 3 м-цы — 2,50 д.; 1 нумар — 0,20 д. Ангельшчына й Аўстралія: 39 шыл.; 21 шыл.; 12 шыл.; 1 шыл.
Бэльгія: 210 фр.; 120 фр.; 75 фр.; 5 фр. Францыя: 80 фр.; 450 фр.; 250 фр.; 20 фр. Аргентына: 80 пэз.; 45 пэз.; 25 пэз.; 2 пэз. Перасылка лётніцкай поштой аднаго нумару газэты каптуне дадатковы: у ЗША і Канаду — 40 фэнгай (10 ам. цэнт.); у Аргентыну — 70 фэн. (17 ам. ц.); у Аўстралію — 90 фэн. (22 ам. ц.). Падвойныя нумары каштуюць падвойна.

Банковое кошт: Zeitung „Bačkauszcyna“.

Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

Да гадавіны съмерці Кастуся Каліноўскага

23-га сакавіка 1864 году за маскоўскай шыбеніцы ў Вільні загінула наяднейшая постась нашае павейшчае гісторыі, народных героя Беларусі — Кастуся Каліноўскі.

У нашай мінуласці ня мала было ахвярных змагароў, склаўшых сваё жыццё на аўтар бацькаўшчыны. Але ніяма амаль такога ѹмія, якое-б настоўкі было дараўгім для Беларуса, такім папулярным у народзе. Хто на чуў эз Беларусаў аб «Пісьме спад шыбеніці», гэтым запавеше нашага героя свайму народу? Хто не захапляўся шляхотнымі рысамі хактарту гэтага піянера нацыянальнага і сацыяльнага вызвалення Беларускага народу?

Можна выпадкова сустрэцца сінія ѹ з тым паглядам, што быццам-бы беларускі нацыянальны штучна стварылі наўокал імі Каліноўскага нейкі нацыянальны міт, спапулярызевалі яго, а ў зараднасці Каліноўскі ня меў тых якасцяў і значання для беларускіх справы, якое яму прыпісваеца.

Мы ведаем, ѹ імя якіх «мітаў» хвабры-куеца падобная хлусыня, ведаем каму на выгадна ѹ небясьпечна праўда аў Каліноўскім.

Аб Каліноўскім мы не патрабуем ствараць мітаў. Даволі тых дакументальных кропіцаў, якія сінія, хоць і ѹ вабімежавані колькасцю, можна пракансультаваць, каб жыццёў шылях, съветападгляд змаганьняй ролю Каліноўскага прадставіць ува ўёй аўектыўнасці. гэтага аўектыўнасць якраз і робіць з Каліноўскага таго героя, за якога яго Беларусы лічаць.

Цікава, што аб Каліноўскім чужынцы пісалі якраз больш, чымся Беларусы, хакца маочы на ўвазе нашае паложанне ѹ мінулым — гэта зусім зразумела. Гэта тут падкрасылі той факт, што ѹсе хактартыстыкі Каліноўскага мы якраз узялі ня толькі ад чужынца, але

Бунт беларускага студзенцства

(Заканчэнні з 2-ой бачыны)

Як ведама, Беларусь — край выразна сялянскі і сельскагаспадарскі, асабліва цяжка перажыў гады прымусовай ка- лектывізацыі. Відаць, паслья дваццаці зь ліпінгам гадоў там з'ёў канчальніца не пагадзіліся.

Зусім можа быць магчымым, што прылучэнне паслья вайны да беларускай рэспублікі тэртыторыя Усходніх Польшчы (г. т. Заходніе Беларусі — Рэд.) разбудзіла настава туту да індывідуальнае гаспадаркі. У кожным выпадку ёсьць вельмі хактартрным, што беларускіх студэнтаў, якія ѹ бальшыні рэактунавацца з жыхароў вёскі, ворганамуцісцьнае партыі аўбінавачвае сінія ѹ выступленіях супраць «ка- лектывнае систэмы сельскага гаспадар- кі». Гэта паказвае, што беларускі селянін ня прывык і не пагадзіўся з камуністычным спосабам сельскага гаспадаркі.

Расеец Брандзай, для якога Каліноўскі

5)

гейштар, адзін з кіраўнікоў паўстання, які аднак ідэялягічна разыходзіўся з Каліноўскім, пісаў аўтам наступае ѹ сваіх мэмуарах: «Ад першага жніўня 1863 году да арышту ѹ студзені 1864 году Каліноўскі быў душой дагараючай крывавай літоўскай дэмінстрацыі. Ен мог уцякаць з Вільні, але гэтага ён николі навет не дапушчай, бо ўважаў за свой абавязак, як быў першым кансыпратаром на Ліцві, так застасца апошнім ахвярай тэрору Мураёўка... Быў ён не- зраўнанай вытрываласці й асабістай ахвярнасці, быў найшляхотнейшим, найчыцейшым прадстаўніком незраўнанага кансыпратата; гэтага адзінага чалавека хапала за сотні, бо ўмёў праца- ваць, ахвяроўваць й скрывацца» (Gieyszor, Pamiętniki, 1913, t. II, s. 51).

Расеец Брандзай, для якога Каліноўскі

гейштар, адзін з кіраўнікоў паўстання, які аднак ідэялягічна разыходзіўся з Каліноўскім, пісаў аўтам наступае ѹ сваіх мэмуарах: «Ад першага жніўня 1863 году да арышту ѹ студзені 1864 году Каліноўскі быў душой дагараючай крывавай літоўскай дэмінстрацыі. Ен мог уцякаць з Вільні, але гэтага ён николі навет не дапушчай, бо ўважаў за свой абавязак, як быў першым кансыпратаром на Ліцві, так застасца апошнім ахвярай тэрору Мураёўка... Быў ён не- зраўнанай вытрываласці й асабістай ахвярнасці, быў найшляхотнейшим, найчыцейшым прадстаўніком незраўнанага кансыпратата; гэтага адзінага чалавека хопала за сотні, бо ўмёў праца- ваць, ахвяроўваць й скрывацца» (Gieyszor, Pamiętniki, 1913, t. II, s. 51).

Расеец Брандзай, для якога Каліноўскі

гейштар, адзін з кіраўнікоў паўстання, які аднак ідэялягічна разыходзіўся з Каліноўскім, пісаў аўтам наступае ѹ сваіх мэмуарах: «Ад першага жніўня 1863 году да арышту ѹ студзені 1864 году Каліноўскі быў душой дагараючай крывавай літоўскай дэмінстрацыі. Ен мог уцякаць з Вільні, але гэтага ён николі навет не дапушчай, бо ўважаў за свой абавязак, як быў першым кансыпратаром на Ліцві, так застасца апошнім ахвярай тэрору Мураёўка... Быў ён не- зраўнанай вытрываласці й асабістай ахвярнасці, быў найшляхотнейшим, найчыцейшым прадстаўніком незраўнанага кансыпратата; гэтага адзінага чалавека хопала за сотні, бо ўмёў праца- ваць, ахвяроўваць й скрывацца» (Gieyszor, Pamiętniki, 1913, t. II, s. 51).

Расеец Брандзай, для якога Каліноўскі

гейштар, адзін з кіраўнікоў паўстання, які аднак ідэялягічна разыходзіўся з Каліноўскім, пісаў аўтам наступае ѹ сваіх мэмуарах: «Ад першага жніўня 1863 году да арышту ѹ студзені 1864 году Каліноўскі быў душой дагараючай крывавай літоўскай дэмінстрацыі. Ен мог уцякаць з Вільні, але гэтага ён николі навет не дапушчай, бо ўважаў за свой абавязак, як быў першым кансыпратаром на Ліцві, так застасца апошнім ахвярай тэрору Мураёўка... Быў ён не- зраўнанай вытрываласці й асабістай ахвярнасці, быў найшляхотнейшим, найчыцейшым прадстаўніком незраўнанага кансыпратата; гэтага адзінага чалавека хопала за сотні, бо ўмёў праца- ваць, ахвяроўваць й скрывацца» (Gieyszor, Pamiętniki, 1913, t. II, s. 51).

Расеец Брандзай, для якога Каліноўскі

гейштар, адзін з кіраўнікоў паўстання, які аднак ідэялягічна разыходзіўся з Каліноўскім, пісаў аўтам наступае ѹ сваіх мэмуарах: «Ад першага жніўня 1863 году да аришту ѹ студзені 1864 году Каліноўскі быў душой дагараючай крывавай літоўскай дэмінстрацыі. Ен мог уцякаць з Вільні, але гэтага ён николі навет не дапушчай, бо ўважаў за свой абавязак, як быў першым кансыпратаром на Ліцві, так застасца апошнім ахвярай тэрору Мураёўка... Быў ён не- зраўнанай вытрываласці й асабістай ахвярнасці, быў найшляхотнейшим, найчыцейшым прадстаўніком незраўнанага кансыпратата; гэтага адзінага чалавека хопала за сотні, бо ўмёў праца- ваць, ахвяроўваць й скрывацца» (Gieyszor, Pamiętniki, 1913, t. II, s. 51).

Расеец Брандзай, для якога Каліноўскі

гейштар, адзін з кіраўнікоў паўстання, які аднак ідэялягічна разыходзіўся з Каліноўскім, пісаў аўтам наступае ѹ сваіх мэмуарах: «Ад першага жніўня 1863 году да аришту ѹ студзені 1864 году Каліноўскі быў душой дагараючай крывавай літоўскай дэмінстрацыі. Ен мог уцякаць з Вільні, але гэтага ён николі навет не дапушчай, бо ўважаў за свой абавязак, як быў першым кансыпратаром на Ліцві, так застасца апошнім ахвярай тэрору Мураёўка... Быў ён не- зраўнанай вытрываласці й асабістай ахвярнасці, быў найшляхотнейшим, найчыцейшым прадстаўніком незраўнанага кансыпратата; гэтага адзінага чалавека хопала за сотні, бо ўмёў праца- ваць, ахвяроўваць й скрывацца» (Gieyszor, Pamiętniki, 1913, t. II, s. 51).

Расеец Брандзай, для якога Каліноўскі

гейштар, адзін з кіраўнікоў паўстання, які аднак ідэялягічна разыходзіўся з Каліноўскім, пісаў аўтам наступае ѹ сваіх мэмуарах: «Ад першага жніўня 1863 году да аришту ѹ студзені 1864 году Каліноўскі быў душой дагараючай крывавай літоўскай дэмінстрацыі. Ен мог уцякаць з Вільні, але гэтага ён николі навет не дапушчай, бо ўважаў за свой абавязак, як быў першым кансыпратаром на Ліцві, так застасца апошнім ахвярай тэрору Мураёўка... Быў ён не- зраўнанай вытрываласці й асабістай ахвярнасці, быў найшляхотнейшим, найчыцейшым прадстаўніком незраўнанага кансыпратата; гэтага адзінага чалавека хопала за сотні, бо ўмёў праца- ваць, ахвяроўваць й скрывацца» (Gieyszor, Pamiętniki, 1913, t. II, s. 51).

Расеец Брандзай, для якога Каліноўскі

гейштар, адзін з кіраўнікоў паўстання, які аднак ідэялягічна разыходзіўся з Каліноўскім, пісаў аўтам наступае ѹ сваіх мэмуарах: «Ад першага жніўня 1863 году да аришту ѹ студзені 1864 году Каліноўскі быў душой дагараючай крывавай літоўскай дэмінстрацыі. Ен мог уцякаць з Вільні, але гэтага ён николі навет не дапушчай, бо ўважаў за свой абавязак, як быў першым кансыпратаром на Ліцві, так застасца апошнім ахвярай тэрору Мураёўка... Быў ён не- зраўнанай вытрываласці й асабістай ахвярнасці, быў найшляхотнейшим, найчыцейшым прадстаўніком незраўнанага кансыпратата; гэтага адзінага чалавека хопала за сотні, бо ўмёў праца- ваць, ахвяроўваць й скрывацца» (Gieyszor, Pamiętniki, 1913, t. II, s. 51).

Расеец Брандзай, для якога Каліноўскі

гейштар, адзін з кіраўнікоў паўстання, які аднак ідэялягічна разыходзіўся з Каліноўскім, пісаў аўтам наступае ѹ сваіх мэмуарах: «Ад першага жніўня 1863 году да аришту ѹ студзені 1864 году Каліноўскі быў душой дагараючай крывавай літоўскай дэмінстрацыі. Ен мог уцякаць з Вільні, але гэтага ён николі навет не дапушчай, бо ўважаў за свой абавязак, як быў першым кансыпратаром на Ліцві, так застасца апошнім ахвярай тэрору Мураёўка... Быў ён не- зраўнанай вытрываласці й асабістай ахвярнасці, быў найшляхотнейшим, найчыцейшым прадстаўніком незраўнанага кансыпратата; гэтага адзінага чалавека хопала за сотні, бо ўмёў праца- ваць, ахвяроўваць й скрывацца» (Gieyszor, Pamiętniki, 1913, t. II, s. 51).

Расеец Брандзай, для якога Каліноўскі

гейштар, адзін з кіраўнікоў паўстання, які аднак ідэялягічна разыходзіўся з Каліноўскім, пісаў аўтам наступае ѹ сваіх мэмуарах: «Ад першага жніўня 1863 году да аришту ѹ студзені 1864 году Каліноўскі быў душой дагараючай крывавай літоўскай дэмінстрацыі. Ен мог уцякаць з Вільні, але гэтага ён николі навет не дапушчай, бо ўважаў за свой абавязак, як быў першым кансыпратаром на Ліцві, так застасца апошнім ахвярай тэрору Мураёўка... Быў ён не- зраўнанай вытрываласці й асабістай ахвярнасці, быў найшляхотнейшим, найчыцейшым прадстаўніком незраўнанага кансыпратата; гэтага адзінага чалавека хопала за сотні, бо ўмёў праца- ваць, ахвяроўваць й скрывацца» (Gieyszor, Pamiętniki, 1913, t. II, s. 51).

Расеец Брандзай, для якога Каліноўскі

гейштар, адзін з кіраўнікоў паўстання, які аднак ідэялягічна разыходзіўся з Каліноўскім, пісаў аўтам наступае ѹ сваіх мэмуарах: «Ад першага жніўня 1863 году да аришту ѹ студзені 1864 году Каліноўскі быў душой дагараючай крывавай літоўскай дэмінстрацыі. Ен мог уцякаць з Вільні, але гэтага ён николі навет не дапушчай, бо ўважаў за свой абавязак, як быў першым кансыпратаром на Ліцві, так застасца апошнім ахвярай тэрору Мураёўка... Быў ён не- зраўнанай вытрываласці й асабістай ахвярнасці, быў найшляхотнейшим, найчыцейшым прадстаўніком незраўнанага кансыпратата; гэтага адзінага чалавека хопала за сотні, бо ўмёў праца- ваць, ахвяроўваць й скрывацца» (Gieyszor, Pamiętniki, 1913, t. II, s. 51).

Расеец Брандзай, для якога Каліноўскі

гейштар, адзін з кіраўнікоў паўстання, які аднак ідэялягічна разыходзіўся з Каліноўскім, пісаў аўтам наступае ѹ сваіх мэмуарах: «Ад першага жніўня 1863 году да аришту ѹ студзені 1864 году Каліноўскі быў душой дагараючай крывавай літоўскай дэмінстрацыі. Ен мог уцякаць з Вільні, але гэтага ён николі навет не дапушчай, бо ўважаў за свой абавязак, як быў першым кансыпратаром на Ліцві, так застасца апошнім ахвярай тэрору Мураёўка... Быў ён не- зраўнанай вытрываласці й асабістай ахвярнасці, быў найшляхотнейшим, найчыцейшым прадстаўніком незраўнанага кансыпратата; гэтага адзінага чалавек

Літаратурны Дацатак

Песні пра „лугі з рамонкамі“

РЫГОР КРУШЫНА: «ВЫБРАННЫЕ ТВОРЫ», ВЫДАВЕЦТВА «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ», НЮ ЁРК — МЮНХЕН, 1957, б. 178.

Важным здабыткам беларускага эміграцыі быў ягоныя вершы: «Мне шкада» — першы што выдадзены зборнікі выбраных твораў Рыгора Крушины, ведамага беларускага пісьменніка і публіциста. Ужо гэтыя першыя вершы, асабліва апошні, паказалі, што Крушина мае прыроджаны паэтычны талент. Наступныя гады ягоныя паэтычныя дзеяні ён публічна прадаваў на сцене, ані таксама не зъяўлявашася ў сабе вылучна ягоных апошніх твораў, якія былі-б для чытача чым-сці новым і дагэтуль назнаным. Наадварот, як гаворыць сам загаловак зборніка, у ім аўтар памясяціў усё для яго гэтых твораў магчымы даць агульную найлепшаю харахтерыстыку й ацону ўсёй літаратурнай пісанага ім на працягу трыццаці апо-

нае прадукцыі Крушины.



Rygor Kruzhyna

шніх год і гэтым адзначыў трыццацілетні юбілей сваей паэтычнай дзеянасці. З гэтага якраз гледзішча зборнік заўганаў на асаблівую ўвагу.

Рыгор Крушина, сялянскі сын із Случчыны, — а Случчына, як ведама, дала Беларусі шмат песьняроў і таксама шмат адданых змагароў за народную справу, — начаў друкавацца яшчэ ў 1927 годзе (Заканчэнне на 6-й бачыне)

Асноўнай тэматыкай лірыкі Крушины зъяўляюцца матывы эратычныя і патрыятычныя, перажываныя паэты. Што эратыка ў творах Крушины займае такое выдатнае месца, пішучы ў гэтым ані дзіўнага, ані несамавітага. Эратычныя пісці ўсёю ваду зъяўляюцца вядомыя, давалі наймагутнейшыя натхненіе найвялікімі паэтамі

(Заканчэнне на 6-й бачыне)

голадам. А Іван быў яшчэ хворы на сухоты, хоць і не ляжаў. У гэтым самым часе быў ў яго вялікае памяткі, зыбраныя да беларускага музею, і ён ня важкуюся коштам некаторых зь іх палепшыць сабе жыцьцё. На дбаў пра сябе, але заўсёды пра справу. Памятаю, як у сакавіку 1918 году едзе з Вільні з чатырьмя іншымі дэлегатамі Беларускага Нацыянальнага Камітэту, у тым ліку з аўтарам гэтых радкоў, да Рады Беларускага Народнага Рэспублікі ў Менску, едзе ў вабледзінельцам цяжарным аўце, цяжка хворы на сухоты, каб прысыпіць прагалашэнне незалежнасці Беларусі. У вясну 1919 г. блізу не ўстає з ложка. Быў поўны съмерці. Але каб брат і іншыя Беларусы мелі чыстыя сумленыя, што зрабілі ўсё дзеля ўратавання ягонае жыцьця, згаджасця ехань лячыцца да Закапанага. Там і памер улетку таго-ж году. Ад'яжджаючы, сказаў мне, каб у звязку з ягоным съмерці не рабіць ніякіх выдаткаў. «Выкарыйтайце, што можна, для справы і толькі», — казаў.

Браты Луцкевічы ўзаемна дапаўняліся. Антон дзеяў пяром. Быў вельмі здольны і плодны публіцысты і вельмі добры рэдактар. Быў таксама добры, выдзержаны і разважны палітык.

Цётка (Алёза Пашкевічанка), разам з Луцкевічамі належыць да найпершых арганізатаў нашаніўскага адраджэння. Яна пісці, публіцысты і рэдактары да здзяйснілі ўсё, што было можна, да таго, як іІван Луцкевіч, захварэла ў рэвалюцыйным часе, калі мусіла хавацца ад паліцыі і калі даводзілася нат спаца на сходах. З пачаткам вайны дзеяла пашыраныя іздзі беларускага адраджэння апякующыя раненымі жаўнерамі Беларусамі.

У 1916 годзе была пошасць тифу ў заходній Беларусі. Цётка арганізуе помочь хворым у Лідчыне, дастасе лекі, склікае лекараў. Сама на гэтай стаі захварэла на тиф і памерла. З гледзішча на адданасць справе свайго народу, на пуратлівасць і бязупынную дзейнасць належыць да найвыдатнейшых жанкоў у гісторыі Беларусі²².

Вячаслаў Ластоўскі. Пра Ластоўскага я пісаў у «Бацькаўшчыне» (№ 48 за 1953 г.). Дзеля таго тут абмежуся адно колікі словамі. Дарма што ягона «Кароткая гісторыя Беларусі» была вельмі слабая (адыті здзяяла шмат для руху), а праца над мовою яшчэ слабаша — ягоны слоўнік ёсць запісаны матарыялам да беларускага слоўніка, — але тэрэбя высака ацаніць добрае разуменне ў Ластоўскага патрэбам беларускага руху і беларускага народу наагул. Таксама патрэбамі навуковага харахтеру найперш былі засталіся дасьледаваныя беларускія мовы і гісторыі Беларусі да выданыні рэзультатаў гэтых дасьледаваній.

Вершы Рыгора Крушины

МИНЕ ШКАДА

Зажурыйцца сад улетку
Салаўя загналі ў клетку,
Мне шкада...

У садку сарвалі кветку,
Начапілі на жакетку.
Мне шкада...

Салавей прышіл у клетцы,
Кветка вінне на жакетцы —
Мне шкада...

Радасць чыстая, святая
Харастом жалобным грае —
Мне шкада.

1927.

ЦЫМБАЛІСТ

Ён пазнае душой людскую кволасць
І творыць казку чарапічных сноў.
Таму ў яго пад колер струнаў волас
І вусны вышвілі ад съпекі съпейных слоў.

Зрыве дзед з цымбалам гукі-звоны,
Яны лятуць, як лісьце па вятры.
На Беларусі зь песьняй плытагонаў
Усе дарогі выхадзі стары.

Ён перажыў усіх цароў на съвеце,
Страхоўцы войнаў на сваёй зямлі,
І павыросталі на славу дзеци,
Дый за чужую славу паляглі.

Але былі таксама — іх ня мала, —
Што пралівалі за Радзіму кроў.
Прызыўны голас дзедавых цымбалам
Зьвінё магутна ў сэрцах змагароў.

Іграў музыка ладна ў непагоды,
Сыпіваў пра вёсны, вусны, маладосьць.
І абуджаў лагоднае заўсёды,
А да чужынцаў накіпала злосць.

Ня меў свабоды ён ад іх ніколі.
Шукаў, пытая — нічога не знайшоў.
Гліздеў на ўсё зь нявычарпаным болем
І піў ваду зь гліняных гладышоў.

Сущыншоў смагу з рэк Дняпра і Сожа,
Дэльны і Нёману, безълічы крыніц.
А ці душу пакрыўджану змока
Ён перазвонам струнаў напаіць?

Навакол людзі быццам скамянелі.
Ці-ж будуць слухаць, съпілую ігру?
А тут яшчэ і старасць стогне ў целе,
Ламае косьці ў золку пару.

Няўжо ляжыць жалоба на пачуцьцях,
І ты адзін адкінуты людзьмі,
Навошта думкі горкія снуюцца?
Зайграй ты перамогу, загрым!

Яшчэ па струнах спрытна ходзяць руки,
Ты іх з цымбалінай радасцю зрадні!
І за табою пойдуць твае ўнукі,
І загарацца восенскія дні.

Няхай зямля абыспаная лістам,
І голы сад у холадзе заснуй.
Ідзі ў жыцьцё вясёлым цымбалістам,
Іграй пра ветласць, вусны і вясну.

1927.

КРУШЫНА

Расла крушына на Палесьсі.
Зьвінё і цвіту хмызнякі густы!
Азёрны шум блакітнай плесі
Прыносіц вецер праз кусты.

І войтры пах травы і цвілі,
І воўчыя ягад горкі сок
Паветра вогке палі,

Бы ў навальніцу даждж пясок.
Прырода щодная на ласку
Вітала птушнай песьняй бор,
Які складаў лясную казку

І разывінаў жыцьця прастор.
Дый рагтам сціхла ўсё жывое.
Прышоў нядобры чалавек,
Ён залаты спляжкі хвоі,

Дубы карэнністыя съсек.
Ён вырваў дзіку крушыну

Зь лясной глушы і ў сад прынёс.
Няхай расце там кали тыні,
Яе інакшай зробіць лёс.

Ажно дарэмныя надзеі!

На дзікі куст не пазірай!

Зямля чужая не сагре.

Таго, хто любіць родны край.

Крушыне лес далёкі сыніца,

Нядоляй нудзіцца сваёй.

І съпеною воўчыя чарніцы

Яшчэ гарчайшыя на ёй.

4. 2. 45.

МАЛІТВА ВЫГНАНЦА

Дай мне, Божа, здароўя і сілы,
Дай прыгожай вясны Беларусі.
Хай ня ные душа да магілі

У пакутнай самоце і скрусе.

Дай народу ўмалотнага збожжа,
Захавай яго ў засеках, Божа!

Барані нашых блізкіх і родных,
І наш край у вызвольным змаганьні,
І скараных няволій, галодных
І ўсіх тых, хто цярпіц на выгнаньні.

Барані ад напасці варожай,
Памажкі нам зыйсьці з раздарожжа.

Божа, дай съветлыя цілях чалавеку,
Каб на гіну слабейши ў прымусе.
Справдзі мары, што носім спрадвеку,
Дай прыгожай вясны Беларусі.

Веру: прыдзе такая часіна —

Маці ўбачыць радзімага сына.

1946

перед беларускім адраджэннем. Іншыя ўзноў супстракаліся зь беларускімі адраджэнцамі, але на іхную дзейнасць не звярчалі ўвагі, глядзелі на яе, як на штось пустое, непатрэбнае. Калі адны ён другія прыехалі да Амэрыкі, то пра беларускую справу яны не думалі, бо яе не знаў. Былі ж такі, якія абцерліся ў Бацькаўшчыне аб беларускі рух, нат у сем'ях некаторых зь іх былі гарачыя беларускія патрыёты. Абірца гнагна, адмыслы, аказалася недаволі: прыехаўшы да Задзіночных Гаспадарстваў, яны не знайшлі ў сабе сілы самыя пашыраць справу свайго народу. А хто на ідзе наперад, той астасцца ззаду або ён адыходзіць назад. Так сталася і зь імі: яны апынуліся ў чужым маскоўскім або польскім рэчышчы. Але былі таікі, хіба нячысленныя, што глыбака працяліся прысправаю свайго народу, што да съмерці ёю жылі. Да іх напэўна належала той Беларус, што, уміраючы, загадаў адзначыць на магільным помніку сваю беларускую нацыянальнасць²³. Імкненіні таковых ня зыгнілі, яны напэўна дали свае плады, дарма што мы пра іх не ведаем. Цяпер, з прыездам Амэрыкі новае беларуское эміграцыі, каторай вялікая часць прайшла школу змаганьня за щасцілівую долю беларускага народу, старая беларуская эміграцыя мае добрую магчымасць прылучыцца да адраджэнскага ў вызвольнага руху свайго народу; зробіць гэта тыя зь яе, што ня страцілі здольнасць ісці наперад. У гэтай съвітой справе новая эміграцыя павінна памагчы эміграцыі старой.

²²) Гл. А. Саковіч, «Веда», 1952, бач. 198.

²³) Вышмешаная нелегальная друкарня ВСГ у Менску ўжо дзеля свае нелегальнай часці ня мела гаспадарскага значэння, ды яна-ж была надта малая.

²⁴⁾ Тое самае какож Аляксандра Цывікевіч у сваёй працы «Заднорусізм Нарсы з гісторыі грамадзкай мысльі на Беларусі ў XIX і пач. XX стг.», Менск, 1929, бач. 329-330.

²⁵⁾ Там-же, бач. 330.

²⁶⁾ Пра нялічынне нашаніўца дый наагул съвядомых Беларусаў у часе гэтага вайны Радзівіл съвітца таксама З. Жылуновіч у артыкуле «Люты-Кастрычнік у беларускім нацыянальным руху». Зборнік «Беларусь», Менск, 1924, бач. 184.

²⁷⁾ Гл. С. Кайрыс: «З маіх успамінаў пра Цёткі». «Конадні», № 2, Нью Ёрк, 1954.

Дзесяцігодзьдзе Згуртаванья Беларусаў Вялікабрытаніі (1947-1957)

10 год існавання арганізацыі — гэта ходзіліся ды навязалі міжсобку луч- невялікі прасцяг часу. Для Беларусаў аднак, асабліва для тых, што жывуць на брытанскім астоку, гэта нішчтадаен-нае зарэйнне. Як съвєт светам, туташ-ні звычайны жыхар ніколі ня чуў аб Беларусах, і калі яму ўжо ад некалькіх гадоў намагаемся паясьніц склада-ную для яго праблему, дык ёй больш дзвіцца, чымся дзвівісёб за нечаканае звязы даўніх барадачоў-нараману... Слава Вялікага Княства Літоўскага, ад-куль не адзін магадзінні трапляў у Ангельшчыну, даўным даўно забытая, а супрацьбеларуская пратаганіст нашых некаторых суседзяў давала да таго, што звязчайны съміяротнік-Ангелец бардзей адрозніц чужыя пералётныя птушкі, чым Беларусаў ад Ресіца або Паліяка.

Таму, бачна, трэба было, каб мы ў сваім расьцярушаньні ўсё-ж такі прый-шлі сюды ў шматтысячнай групе ды-каб далі знаць аб сабе тым, які ў на-даўніх быў наймагутнейшымі вадада-рамі съвету, дык яшчэ й сяняня іхная палітычнай і культурнай роля мае сваю вялікую вагу.

Раданска съвяткуючы 10-цігодзьдзе іс-навання ЗБВБ, мы спынімся на галоўных мэмантых у жыцці ЗБВБ ды ап-шам канцэрт, які адбыўся ў Лёндане 24 лютага сёлета і які запачаткаваў юбі-лейны съвяткаваньні.

*

ЗБВБ як арганізацыя паўстала ў Вялікабрытаніі, аднак грунт для іхонага паўстania быў падрыхтаваны яшчэ ў Італіі ў 1945-46 гадох, куды трапіла розныя шляхамі некалькі тысяч беларус-кіх хлапцоў, што разам з Паліякамі па-бываілі на розных франтах. 24 красавіка 1946 году ад імя Беларускага Камітету Самапомачы ў Рыме быў высланы на руки Галоўнага Камандзера Польскіх Збройных сіл 2-га корпусу ў Італіі маж-марыял, у якім быў выказаны наступ-ныя жаданы з боку Беларусаў:

1) Выдаць вайсковыя загад на каль-партах сирод беларускіх жаўнероў «Беларускіх Навінаў».

2) Дазволіць ў ўмагчыміні выданьне беларускіх газет для беларускіх жаў-нероў, апрача «Беларускіх Навінаў», і прызначыць на выданьне не двух жаў-нероў-Беларусаў.

3) Выдаць загад з дазволам на зар-нізованьне сирод жаўнеру Беларуское Самапомачы.

Адказ на гэты мэмарыял, падпісаны генэралам Вісінёўскім, прышоў вельмі позна, бо аж 15 кастрычніка і толькі з частковым развязаннем паставленых Беларускім Камітетам Самапомачы да-маганьня. Польская вайсковая ўлады згадваліся на кальпартаж «Беларускіх Навінаў». Зрешты, «Бел. Нав.» і без дазволу хадзілі па руках нашых вай-скавікоў і гэткім чынам яны адыгралі ролю вельмі важнага лучніка між імі. Беларускі Камітэт Самапомачы (БКС) ў Рыме, які складаўся гэтым часам толькі з двух беларускіх съвітароў, раз-буй ўсё магчымае, каб Беларусы «пазна-

трэтаў» або было яму падсунутае тым, хто даваў да друку выгадзены ген. Ко-паніскім загад. Беларусы аднак не ска-рысталі з падсунутага ім назову і ад самага пачатку выразна адрэзаліся ад Паліякоў як у сваім афіцыйным назове, якіх тады называлі єўрапейскімі дабра-ахвотнымі работнікамі.

Пры гэтай колькасці Беларусаў па-траба свае собсцас арганізацыі была пя-кучай, тым больш, што розныя іншыя нацыянальныя групы, апінуўшыся ў падобным становішчы як і мы, Белару-сы, з поспехам наладжалі сваё арга-нізацыйнае жыццё.

Пад націскам беларускіх вайскавікоў на чале з апрачом Жук-Грышкевічам, 10 лістапада 1946 году Польскім Збройны-мі Сіламі ў Вялікабрытаніі быў выда-зены фармальны дазвол беларускім жаўнерам належаць да беларускіх арганізацыяў самапомачы. Загад быў на-ступнага зъвесту: «Дазвалю жаўнерам Польскіх Збройных Сілай беларуское падарожніцтва на-ляжэць да Згуртавання Самапомачы Беларусаў у Вялікабрытаніі».

Падпісаўся пад загадамі Копаніцкім, шэф Галоўнага Штаба. Што гэты загад быў дадзены пад ма-рильным ім з ўказом з боку Беларусаў, съві-чыць мутная аб ім зацемка ў «Дзеньнику Польскім і Дзеньніку Жолнека», у якім пад датай 20 лістапада 1946 году пісалася: «Шэф Галоўнага Штаба дазвол ў жаўнерам Польскіх Збройных Сілай належаць да Згуртавання «Самапомачы Беларусаў» у Вялікабрытаніі (у перакладзе: «Згуртаванне Самапомачы Паліякоў беларускага падарожніцтва»). Гэтае ангельскае паясьненне ў дужках гэтае — эбо выдумка дзеньнікаўскіх «па-

ры скромнікаў» рататарнага блю-тэню ЗБВБ мы чытаем слова, якія да сячыння апікі на стражі свае праўды і глыбокай патрытычнай ліркі:

«НА ШЛЯХУ, а яи дома стаімо, мы, выгнаныя з-пад родных стрэх вайной і чужацкай навалай. Мяркуем, дзе пайсь-ци, куды кінуцца... но аднайня, а-шимат дарог перад намі. Гэта адна магла-б быць толькі дарога НА БАЦЬ-КАЎШЧЫНУ! Нажаль, ня можам мы сініні пайсьці ёю, бо яна нас у ніво-лю, на Сібір, на Калыму ці яшчэ куды, а не на родныя гоні, не да сваіх близ-кіх завяла-б... Мы вернемся на Бела-русь, вольную, незалежную, злучаную братэрскай сувязью з іншымі воль-нымі народамі-суседзямі. А пакуль што стаімо на шляху... Аднак, шылі гэты мусіць быць шляхам натужнай, друж-най, падгатаваўчай працай усіх Белару-саў да лепшага будучыні, да волі, куль-туры і дабраўбы, і як таク: мусіць злу-чыць усіх нас у вадні вялікую сям'ю — і тых, што застасіліся на Бацькаўшчыне! і нас на эміграцію ў Вялікабрытаніі, і на кантынент Эўропы, у заморскіх кра-інах. Толькі тады шлях наш будзе здра-вовым, творчым, жыццядайнім, а не бездарожжам!» («На Шляху», 30 лістапада 1946 г., № 1, бач. 1).

З вялікай мэтай перад вачымі і з энтузіазмам Беларусы ўзяліся да закладзінай свае першыя арганізацыі. Тымчасовая Управа праз камуніката, лісты, пры розных нагодах залікліла Белару-саў уступаць у сваю арганізацыю. Пасыпаліся кожнаму да выпашыненія за-явіў; там, дзе было менш, чым дзесяць чалавек, взынчаліся мужы даверавы, дзе больш — арганізоўваліся аддзелы. Ад самага пачатку была звернута ўвага на патрубы куплі собсцага дому ў Лёндане, на Беларускі Выдавецкі Фонд і на патрэбу дапамогі нашым суродзікам у розных лягерах Захаднія Нямеччыны.

У парады арганізацій на чужыні, якія кінула юнія падпісанія на членства з атмасферой арганізацій. Закалот, які праявіўся на 2-ім Агульным Звездзе, пашыріўся на іншыя асіядовідзі Беларусаў. Пасыль, аднак, пэўнага часу, усе больші дзесяціннікі Беларусаў ўстуپілі ў рады ЗБВБ і яно на-далей застасілі наўбойшыяй і найма-нейшай нашай арганізацыі.

На 2-ім Агульным Звездзе была выб-раная Камісія для куплі Беларускага Дому ў Лёндане і было даверана Галоўнай Управе паруўпіца залегалізаціа-ца Згуртавання. Усё гэта было зъдзейс-нена паміж 2-ім і 3-ім Агульнымі Звездамі ЗБВБ. ЗБВБ, будучы арганізацыі афіцыйнай прызнанай ангельскімі ўладамі, як Таварыства з амбежанай адказнасцю, маочы недалёка самога цэнтра ў Лёндане собсці дом з раскошным агародам у краіне Альбіёну. Пры ЗБВБ маглі пасыпаваць розныя прад-прыемствы, Беларускі Дом адчыніў свае дэзвіры для ўсіх суродзічаў-Беларусаў і на раз мей гонар прыймаць чужынцаў, якія жадалі сустэрэнія з Беларусаў, пазнаёміцца з іхнай бацькаўшчынай.

ЗБВБ было першай беларускай арга-нізацыяй на чужыні, якая кінула юнія падпісанія на членства з атмасферой арганізацій. Закалот, які праявіўся на 2-ім Агульным Звездзе, пашыріўся на іншыя асіядовідзі Беларусаў. Пасыль, аднак, пэўнага часу, наўбойшыяй і найма-нейшай нашай арганізацыі.

(Заканчэнне в наступным нумары)



Выканальнікі і арганізаторы беларускага канцэрту, дадзенага ў Вестмінстэрской катэдральнай залі ў Лёндане 24 лютага 1957 году. Фото Я. Пазньяка.

— Спаліц іх, трутні ў мала!..

Гнеў і крываў кіпелі ў яго сэрцы, у галаве роіліся невясёлыя думкі: «Дзе шукаць праўды?! Ни знойдзеш яе... Няўжо ўсё жыццё давядзенца працаўца на паноў... Ядуць яны хлеб мужыка-хлебара, а яго за чалавека на лічыць... Куды пайсыць? Ни кала ні двара... Адно застаецца: зноў надзіваць ярмо на шыю, прасіцца ў варападатары...» Але побач зь невясёлымі думкамі ўспыхвала ѹ надзея: «Ня ўсе-ж паны гэткі ліхія! Сустрэнца Ѯ на май шляху справядліві чалавек».

— Не саброй з багатым, бедным мужычком, — нібы адказваючы на яго думкі, задумліва сказала жонка і тут-же схамянулася. — Цішэй, а то Ясіка пабудзім!.. — Яна пяшчотна прытуліла да сябе сына, паказваючы на яго вачымі, — вось яно — іх бацька і шчасце.

Схіліўшы галаву на руку, Дамінік задумаўся, успомніў сваё дзядзінства, юнацкі гады.

... Бацька Дамініка быў родам з Ігуменшчыны, паходзіў з дробнай шляхты, меў сваю зямлю й сядзібу. Толькі прагніві ён неяк магутнага князя Радзівіла, і той адабраў зямлю, пра-гнаві см'ю Лудзівічу ў роднага наследжанага месца. Нямала павандравалі бацька з Дамінікам і думінікамі сінамі па чужых хваліварках, браўлі на запашку зямлю.

Мінула асабліва яскрава прыгадвалася яму цяпер, калі глядзеў ён на жонку і малога сына, меркаваў, з чаго пачаць съпушкі новага месца. Вырашыў перш пайсыці самому разьве-дапыту на білжайшыя хваліваркі.

... Гарачыя вугольчыкі пакрыліся шырым пушыстым по-пелам. За лесам заняўся золак. Чароды пералётных птушак съпушліліся на поўдзен. Шамацела пад ногамі апалае лісіцэ. Усё гэта цікавіла маленъкага Янку. Вось ён заўважыў мурашнік, паяцніў за сабой маці і ў пяршыню зусім выразна скан-зу:

— Хата!

— Хата, сынок, хата! Бачыш, як старающа, каб зімою на зімерніць...

Сылёў наплывалі на вочы. Дзе яны з малым знойдзець прытулак?... Ці надоўга ўдасца звіць гніздо, ды і ці саўеш яго да халадоў?... Страсці лягчэй, чым знайсці... Даведа-юща паны пра дзэрзкасць беззэмельнага, які адваючыўся сказаць праўду. Хэйра ў іх адна — адзін аднаго падтрымліваюць. Прасіці не дадаць работы. Што тады рабіць, кубы пайсыці? Ад пакутлівых думак Бянігда змарнела. Многа

песень захавалася ў яе памяці. Толькі ў песьнях і адводзіла яна душу. Ціха вакол. Журботна шумяць дрэвы, съкідаючы апошнія лісіцы. Прыйтуліся да маці Янка, заплакаў. Гладзіць яна белую галоўку, съпявае:

А пад дубам, дубам —
 Там зязюля,
А пад другім дубам —
 Там другая.
Сталі кукаваці,
 Ясю прымоўляці:
«Ня плач, сынку,
 ку-ку, ку-ку...»

І вясёлая, і сумна гэта песьня. Сама маці ледзь на плаче.

«Ку-ку, ку-ку», лапоча ўсьлед за ёю Янка. Надвячоркам вярнуўся стомлены Дамінік. Яшчэ адну ноч правялі Луцівічы ў хаце знаёмага лясыніка. А туманай роснай раніцаю рушылі ў далёкі шлях.

Паплылі перад вачымі ўзгоркі і пералескі, замільгалі вузенікі крывыя загончыкі.

Нямала шляхоў перамералі Дамінік і Бянігда, пакуль на-рэшце, спыніліся ў закінутым хваліварку Юзэфава. Гаспадар яго жыў у горадзе і многа год сюды на прыяжджаў. Паваліўся на зямлю частакол, вербалазавыя калы зверху пусцілі тоненікія галінкі, пакрытыя вострым лісіцем. А вось і хата. Уніз сплутла парослае мохам страха. Вокны заткнуты ганучамі, кръж-на-крайх забытыя дошкамі. Навокол непраходнай съяніцай разрасліся высокія кусты калючага дзядоўніку, мя-сістия лопухі, пякучая крапіва. Ганак згніў, цвівія несла з адчыненых дзьверзяў.

Спаліўшы Янку на парозе, маці стала прыбіраць у хаце.

На лета запушчанага, глухога хваліварку было не пазнаць. Жоўтым пляском пасыпаны дарожкі, у шырокай сажалкы пла-ваюць гусі і качкі. Вакол хаты пасаджаны малады сад. Заглядаючы праз плот суседзі і дзівіца на гарод. Што там за парадак! І гародніна як на дражджах расьце. Разыгліся сирод лісіц зялёніны агуркі, па разорах — вялізныя круталобыя гарбузы.

